

Jerzy Kuśnierz

Skarb brązowy z Deszkowic II, gm. Sułów, woj. Zamość

W związku z budową na rzece Wieprz zbiornika wodnego „Nielisz” prowadzone są intensywne badania archeologiczne stanowisk zarejestrowanych w trakcie archeologicznych badań powierzchniowych AZP. Jednocześnie trwają roboty ziemne związane z budową wodociągu dla wsi położonych na obrzeżach przyszłego zalewu. W lipcu 1997 roku we wsi Deszkowice II (ryc. 1A) pracująca koparka mechaniczna wyrzuciła na hałdę kilka przedmiotów brązowych. Znalazł je podczas ręcznego zasypywania wykopu mieszkający obok Jan Lipski. Odkrywca wraz z sąsiadem przeszukał dokładnie miejsce znalezienia i wydobyli resztę przedmiotów. Łącznie zgromadzono 14 sztuk wyrobów brązowych: 2 zapinki okularowate oraz 12 skrętów z drutu brązowego.

Jan Lipski poinformował o znalezisku archeologów wytyczających wykopy na leżącym obok hipotetycznym grodziśku (Deszkowice II, stan 1), a następnie przekazał skarb do zbiorów Muzeum Okręgowego w Zamościu¹. Niestety jedną z pary zapinek okularowatych zabrał sąsiad, świadek odkrycia, i tej nie udało się odzyskać.

Miejsce znalezienia leży na prawym, wschodnim brzegu rzeki Wieprz około 500 m od jej nurtu, między zabudowaniami gospodarczymi. Skarb był zdeponowany w ziemi lessowej na głębokości około 180 cm. Do księgi inwentarzowej działu archeologii pod numerem MZ/269/A (nr katalogu 639-651) wpisane zostały:

1. Duża zapinka okularowata (ryc. 2a; nr kat. 639), wykonana z drutu brązowego o przekroju czworobocznym. W środku jednej z tarczki umocowanych jest brązowy tutulus. W jego dolnej części zachował się fragment skorodowanej blachy żelaznej — ślad po umocowaniu szpili. Zapinka jest niekompletna. Brak szpili, pochewki oraz drugiego tutulusa. Na drugiej tarczce brak jest śladów ich obecności. Wymiary zapinki: 16,6 cm × 7,85 cm. Waga 278,6 g. Skład chemiczny według analizy AAS²: Cu – 92,05%, Sn – 7,73%, Pb – 0,21%, Ag – 0,017%, Zn – 0,002%.

¹ J. Kuśnierz, A. Urbański, *Skarb wyrobów brązowych kultury łuczniczej z okresu halsztackiego D odkryty w Deszkowicach II, woj. zamojskie*, „Archeologia Polski Środkowowschodniej”, t. III, Lublin 1998, s. 279, 280.

² Analizy składu chemicznego brązu dokonano w trakcie konserwacji zabytków z Deszkowic przez dr Elżbietę Nosek z Muzeum Archeologicznego w Krakowie.

2. Bransoletka wykonana z cienkiej blachy brązowej zwiniętej w rodzaj drutu brązowego (ryc. 2b; nr kat. 640), w kształcie 4,5-zwojowej rozciągniętej spirali. Średnica wewnętrzna ok. 4,0 cm, wysokość ok. 5,7 cm, waga 26,0 g.

3. Bransoletka wykonana z cienkiej blachy brązowej zwiniętej w rodzaj rurki (ryc. 2c; nr kat. 641), w kształcie 4,5-zwojowej, ciasno zwiniętej spirali. Średnica wewnętrzna ok. 4,0 cm, wysokość 2,5 cm. Waga 26,5 g.

4. Bransoletka wykonana z brązowej rurki (ryc. 2d; nr kat. 642), w kształcie 3,5-zwojowej spirali. Średnica skrętu ok. 3,5 cm, wysokość ok. 1,0 cm. Waga 11,1 g. Skład chemiczny według analizy AAS: Cu – 86,167%, Sn – 12,3%, Pb – 1,5%, Ag – 0,030%.

5. Skręt wykonany z 1,5-zwojowego drutu brązowego (ryc. 2e; nr kat. 643). Średnica skrętu ok. 3,5 cm. Waga 8,1 g.

6. Skręt wykonany z 1,5-zwojowego drutu brązowego (ryc. 2f; nr kat. 644). Średnica skrętu ok. 3,5 cm. Waga 4,1 g.

7. Skręt wykonany z 2,5-zwojowego drutu brązowego (ryc. 2g; nr kat. 645). Średnica ok. 3,5 cm. Waga 3,5 g.

8. Skręt z 1,5-zwojowego drutu brązowego wykonanego z cienkiej, sklepanej blachy (ryc. 2h; nr kat. 646). Średnica ok. 2,0 cm. Waga 1,85 g.

9. Skręt z drutu brązowego wykonanego z cienkiej, sklepanej blachy z końcami zachodzącymi na siebie (ryc. 2i; nr kat. 647). Średnica ok. 2,0 cm. Waga 0,9 g.

10. Skręt z drutu brązowego z końcami zachodzącymi na siebie (ryc. 2j; nr kat. 648). Średnica ok. 2,5 cm. Waga 2,19 g.

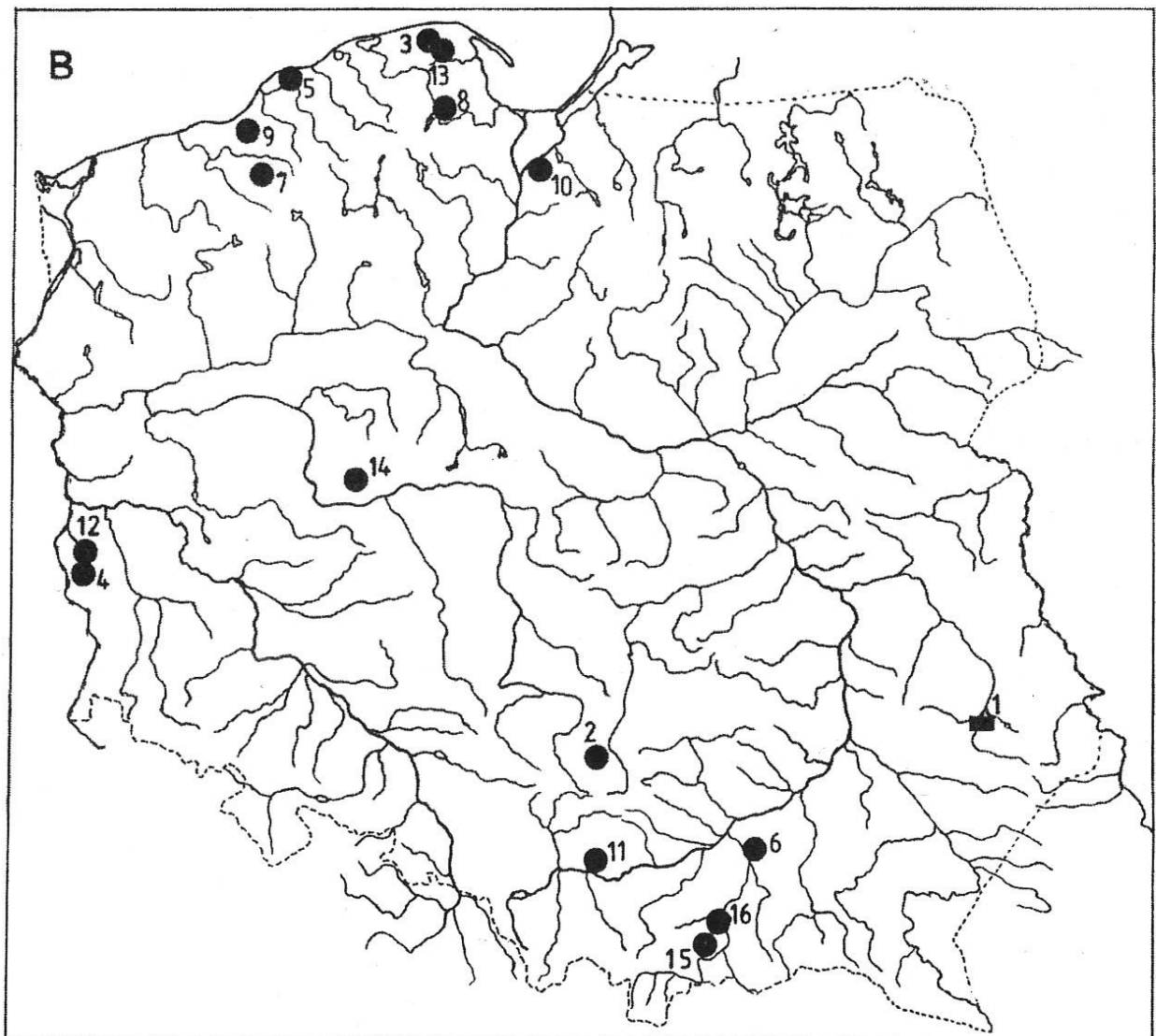
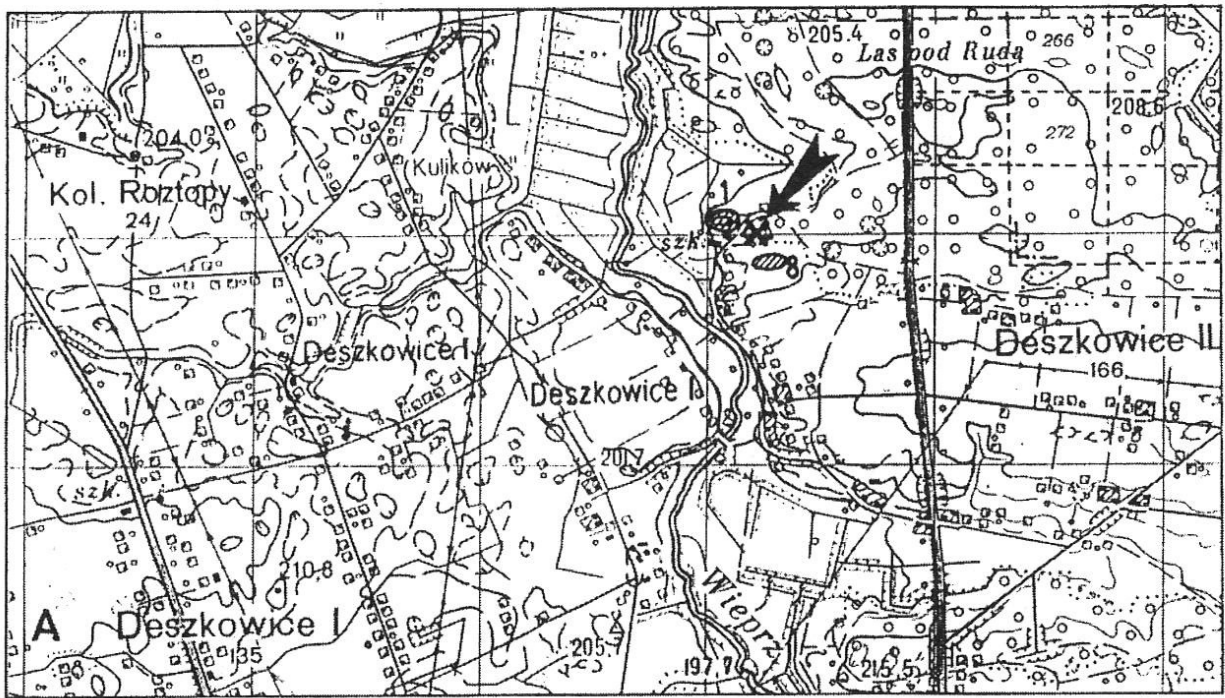
11. Skręt z drutu brązowego z końcami zachodzącymi na siebie (ryc. 2k; nr kat. 649). Średnica ok. 2,0 cm. Waga 2,45 g.

12. Skręt z drutu brązowego z końcami zachodzącymi na siebie (ryc. 2l; nr kat. 650). Średnica ok. 2,0 cm. Waga 2,8 g.

13. Skręt z drutu brązowego z końcami zachodzącymi na siebie (ryc. 2l; nr kat. 651). Średnica ok. 1,8 cm. Waga 1,1 g.

Łączna waga zabytków wynosi 369,19 g. Skręty i bransolety noszą ślady mocnego wytarcia. U większości egzemplarzy drut brązowy rozwarstwia się wskazując na sposób jego wykonania metodą sklepywania wąskiej taśmy z blachy brązowej.

Do ustalenia pozycji chronologicznej skarbu z Deszkowic II mało pomocny jest kontekst kulturowy najbliższej okolicy znaleziska. Miejsce znalezienia leży między stanowi-

skiem nr 1 w Deszkowicach II uważanym za grodzisko oraz stanowiskiem nr 8 zarejestrowanym w trakcie badań powierzchniowych AZP (ryc. 1A). Wśród zebranego z powierzchni stanowiska nr 1 materiału zabytkowego wyróżniono między innymi 7 fragmentów ceramiki łżyckiej datowanej na przełom V okresu epoki brązu i okresu halsztackiego. Na stanowisku nr 8 znaleziono 4 fragmenty ceramiki określonej jako łżycka z epoki brązu³. Sondażowe badania wykopaliskowe przeprowadzone w 1997 roku na stanowisku nr 1 wykluczyły istnienie tam grodziska. Odkryto natomiast średniowieczne cmentarzysko szkieletowe oraz potwierdzono istnienie śladów wielokulturowej osady pradziejowej z nie-licznymi materiałami kultury lubelsko-wołyńskiej ceramiki malowanej, kultury amfor kulistych, trzcinieckiej, łżyckiej i pomorskiej⁴.

Podstawowe znaczenie dla określenia chronologii skarbu z Deszkowic II ma wchodząca w jego skład zapinka okularowata. W monograficznym opracowaniu fibul brązowych z terenu Polski M. Gedl wyróżnia wśród tej kategorii zabytków grupę zapinek okularowatych z ósemkowatym kabląkiem dzielącą się na dwa typy: Haslau-Regelsbrunn i Strzebielino-

ko⁵. Zapinki typu Haslau-Regelsbrunn, liczne w południowych Niemczech, Austrii i Szwajcarii, wykonane są z jednego kawałka drutu brązowego. Po skręceniu kabląka i dwóch ślimacznicowatych tarczek jeden koniec drutu tworzy szpilę, a drugi pochewkę. Z terenu Polski znane są 3 egzemplarze tego typu, z których jeden wchodzi w skład znanego skarbu III z Karmina woj. Wrocław datowanego na końcową fazę V okresu epoki brązu czyli okres Hallstatt B₃ według chronologii naddunajskiej⁶.

Egzemplarz z Deszkowic II dokładnie odpowiada kryteriom wyróżniającym drugi z typów zapinek okularowatych z ósemkowatym kabląkiem — typ Strzebielinko. Zapinki te są wieloczęściowe. Z jednego kawałka drutu o przekroju czworobocznym wykonane są dwie ślimacznicowato skręcone tarczki połączone ósemkowatym kabląkiem. W środku tarczki mocowane są brązowe, ozdobne tutulusy, do których od spodu nitowano szpile i pochewki.

Z terenu Polski znany obecnie, wliczając dwa egzemplarze z Deszkowic, 20 sztuk tego typu zapinek znalezionych w 16 miejscowościach. W tej liczbie jest 13 skarbow (17 sztuk zapinek), 1 pojedyncze znalezisko wotywnie w torfie, 1 okaz z cmentarzyska kultury łżyckiej oraz 1 znalezisko luźne bez bliższego określenia (ryc. 1B). Ponadto ze wzmi-

³ Dokumentacja archeologicznych badań powierzchniowych AZP, obszar 88-86. Archiwum Państwowej Służby Ochrony Zabytków (PSOZ) Oddział Wojewódzki w Zamościu.

⁴ E. Mitrus, *Dokumentacja z badań archeologicznych stanowisk nr 1/1 w Deszkowicach, gm. Sulów, woj. zamojskie*, Lublin 1997. Archiwum PSOZ Oddział Wojewódzki w Zamościu.

⁵ M. Gedl, *Die Fibeln in Polen, Prähistorische Bronzefunde, XIV* (w druku).

⁶ Z. Bukowski, *Elementy wschodnie w kulturze łżyckiej u schyłku epoki brązu*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1976, s. 24.

Ryc. 1. A — Lokalizacja skarbu z Deszkowic II, gm. Sulów, woj. Zamość w stosunku do najbliższych stanowisk (Na podkładzie mapy w skali 1:25 000).

B — Znaleziska zapinek okularowatych typu Strzebielinko na terenie Polski (wg M. Gedla z uzupełnieniem autora):

1. Deszkowice II, gm. Sulów, woj. Zamość — 2 zapinki — skarb; 2. Biała Wielka, gm. Lelów, woj. Częstochowa — 1 zapinka — skarb; 3. Bychowo, gm. Gniewino, woj. Gdańsk — 1 zapinka — skarb; 4. Cielmów, gm. Tuplice, woj. Zielona Góra — 1 zapinka — skarb; 5. Dzierżęcino, gm. Postomino, woj. Słupsk — 1 zapinka — skarb; 6. Gorzyce, gm. Żabno, woj. Tarnów — 1 zapinka — skarb; 7. Gozd, gm. Bobolice, woj. Koszalin — 1 zapinka — znalezisko luźne; 8. Kartuzy, woj. Gdańsk — 1 zapinka — skarb; 9. Koszalin-Gołogóra — 1 zapinka — znalezisko luźne w torfie; 10. Krasnołęka, gm. Stare Pole, woj. Elbląg — 1 zapinka — skarb; 11. Kwaczała, gm. Alwernia, woj. Kraków — 1 zapinka — cmentarzysko; 12. Lubsko, woj. Zielona Góra — 2 zapinki — skarb; 13. Strzebielinko, gm. Gniewino, woj. Gdańsk — 3 zapinki — skarb; 14. Środa Wielkopolska, woj. Poznań — 1 zapinka — skarb; 15. Świdnik, gm. Łukowica, woj. Nowy Sącz — 1 zapinka — skarb; 16. Świdnik, gm. Łososina Dolna, woj. Nowy Sącz — 1 zapinka — skarb.

Ryc. 1. A — Lage der Fundstelle

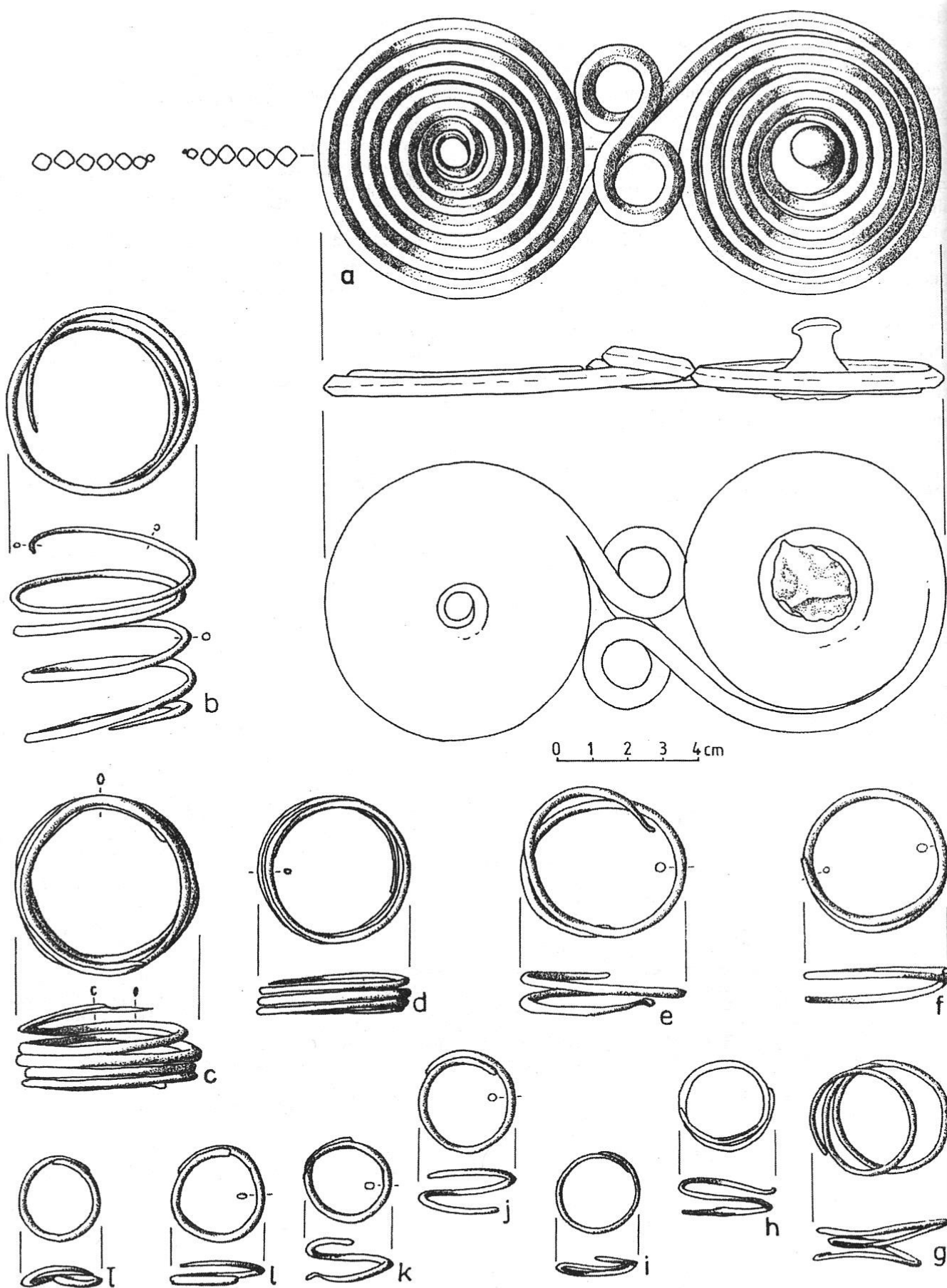
B — Verbreitung der Fibeln vom Typ Strzebielinko (nach M. Gedl, mit Ergänzungen):

1. Deszkowice II, Gem. Sulów, Wojw. Zamość (2 Fibeln — Hortfund); 2. Biała Wielka, Gem. Lelów, Wojw. Częstochowa (1 Fibel — Hortfund); 3. Bychowo, Gem. Gniewino, Wojw. Gdańsk (1 Fibel — Hortfund); 4. Cielmów, Gem. Tuplice, Wojw. Zielona Góra (1 Fibel — Hortfund); 5. Dzierżęcino, Gem. Postomino, Wojw. Słupsk (1 Fibel — Hortfund); 6. Gorzyce, Gem. Żabno, Wojw. Tarnów (1 Fibel — Hortfund); 7. Gozd, Gem. Bobolice, Koszalin (1 Fibel — Einzelfund); 8. Kartuzy, Wojw. Gdańsk (1 Fibel — Hortfund); 9. Koszalin-Gołogóra (1 Fibel — Einzelfund); 10. Krasnołęka, Gem. Stare Pole, Wojw. Elbląg (1 Fibel — Hortfund); 11. Kwaczała, Gem. Alwernia, Wojw. Kraków (1 Fibel — Graberfeld); 12. Lubsko, Wojw. Zielona Góra (2 Fibeln — Hortfund); 13. Strzebielinko, Gem. Gniewino, Wojw. Gdańsk (3 Fibeln — Hortfund); 14. Środa Wlkp., Wojw. Poznań (1 Fibel — Hortfund); 15. Świdnik, Gem. Łukowica, Wojw. Nowy Sącz (1 Fibel — Hortfund); 16. Świdnik, Gem. Łososina Dolna, Wojw. Nowy Sącz (1 Fibel — Hortfund).

Ryc. 1. A — Местонахождение клада из Дзшковиц II, gm. Сулув, воев. Замосць в соотношении с близлежащими памятниками (на основании карты в масштабе 1:25 000).

B — Находки очковидных застёжек типа Стжебелинко на территории Польши (согл. М. Гэдля с дополнением автора):

1. Дзшковице II, gm. Сулув, воев. Замосць — 2 застёжки — клад; 2. Бяла Велька, gm. Лелюв, воев. Ченстохова — 1 застёжка — клад; 3. Быхово, gm. Гневин, воев. Гданск — 1 застёжка — клад; 4. Цельмув, gm. Туплице, воев. Зелёна Гура — 1 застёжка — клад; 5. Держенцин, gm. Постомино, воев. Слупск — 1 застёжка — клад; 6. Гожице, gm. Жабно, воев. Тарнув — 1 застёжка — клад; 7. Гозд, gm. Боболице, воев. Кошалин — 1 застёжка — случайная находка; 8. Картузы, воев. Гданск — 1 застёжка — клад; 9. Кошалин-Гологура — 1 застёжка — случайная находка в торфе; 10. Красноленка, gm. Старэ Поле, воев. Ельблэнг — 1 застёжка — клад; 11. Квачала, gm. Альвэрня, воев. Краков — 1 застёжка — могильник; 12. Любско, воев. Зелёна Гура — 2 застёжки — клад; 13. Стжебелинко, gm. Гневин, воев. Гданск — 3 застёжки — клад; 14. Сырода Велькопольска, воев. Познань — 1 застёжка — клад; 15. Сывидник, gm. Луковица, воев. Новы Сонч — 1 застёжка — клад; 16. Сывидник, gm. Лососина Дольна, воев. Новы Сонч — 1 застёжка — клад.

Ryc. 2. Deszkowice II, gm. Sulów, woj. Zamość. Skarb wyrobów brązowych
 Abb. 2. Deszkowice II, Gem. Sulów, Woiv. Zamość. Bronzenes Depotfund
 Рис 2. Дэшковице II, гм. Сулув, воев. Замосьць. Клад бронзовых изделий

nek w literaturze znane są 3 egzemplarze, nie ilustrowane, które trudno zaliczyć do któregoś z wymienionych dwóch typów.

Zapinki typu Strzebielinko znaleziono w skarbach w towarzystwie dokładnych wyznaczników okresu Hallstatt D jak: nagolenniki typu Stanomin (Gorzyce, Świdnik), puste w środku nagolenniki (Bychowo, Środa Wielkopolska), brązowe kolczyki typu scytyjskiego (Świdnik). Po wnikliwej analizie składu skarbów zawierających bransolety okularowate typu Strzebielinko M. Gedl datuje je bez wyjątku na okres Hallstatt D⁷. Tak też należy określić chronologię całego skar-

bu z Deszkowic II. Skręty i spirale (bransoletki?) z drutu towarzyszące zapince w skarbie z Deszkowic to ozdoby powszechne w okresie halsztackim⁸ — nie mogą przyczynić się one do uściślenia datowania omawianego zespołu.

Dwie zapinki okularowate z Deszkowic II należy dołączyć do wyróżnionego przez M. Gedla zgrupowania znalezisk tych zabytków w południowej Małopolsce i tym samym przesunąć jego granice ku północy poza wał Rozto-
cza (ryc. 1B).

⁷ M. Gedl, *Die Fibeln in Polen*, Prähistorische Bronzefunde, XIV (w druku).

⁸ J. Kostrzewski, *Pradzieje Śląska*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1970, ryc. 73 k, l; K. Moskwa, *Kultura łużycka w południowo-wschodniej Polsce*, Rzeszów 1976, s. 33, 34; *Prähistoria ziem polskich*, t. IV, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1979, s. 141, ryc. 75: 3, 4.

Jerzy Kuśnierz

Bronzener Hortfund von Deszkowice II, Gem. Sulów. Wojw. Zamość

Zusammenfassung

Im Juli 1997 wurde während der Arbeiten bei einer Wasserleitung im Dorf Deszkowice II ein Hortfund von Bronzegegenständen entdeckt. Der Schatz war im Boden 1,8 m eingetieft, und besteht aus folgenden Gegenständen: 2 Fibeln vom Typ Strzebielinko (Abb. 2a), 12 Armspiralen und Drahtspiralen. Eine Fibel ist leider verschollen, die

anderen Funde wurden nach dem Kreismuseum in Zamość übergeben (Abb. 2). Das Gewicht der Funde beträgt 369,19 g. Die zweigliedrigen Fibeln vom Typ Strzebielinko aus Deszkowice ergänzen die Fundkarte von derartigen Funde in Polen (Abb. 1B), die von M. Gedl (PBF, XIV) veröffentlicht wurde.

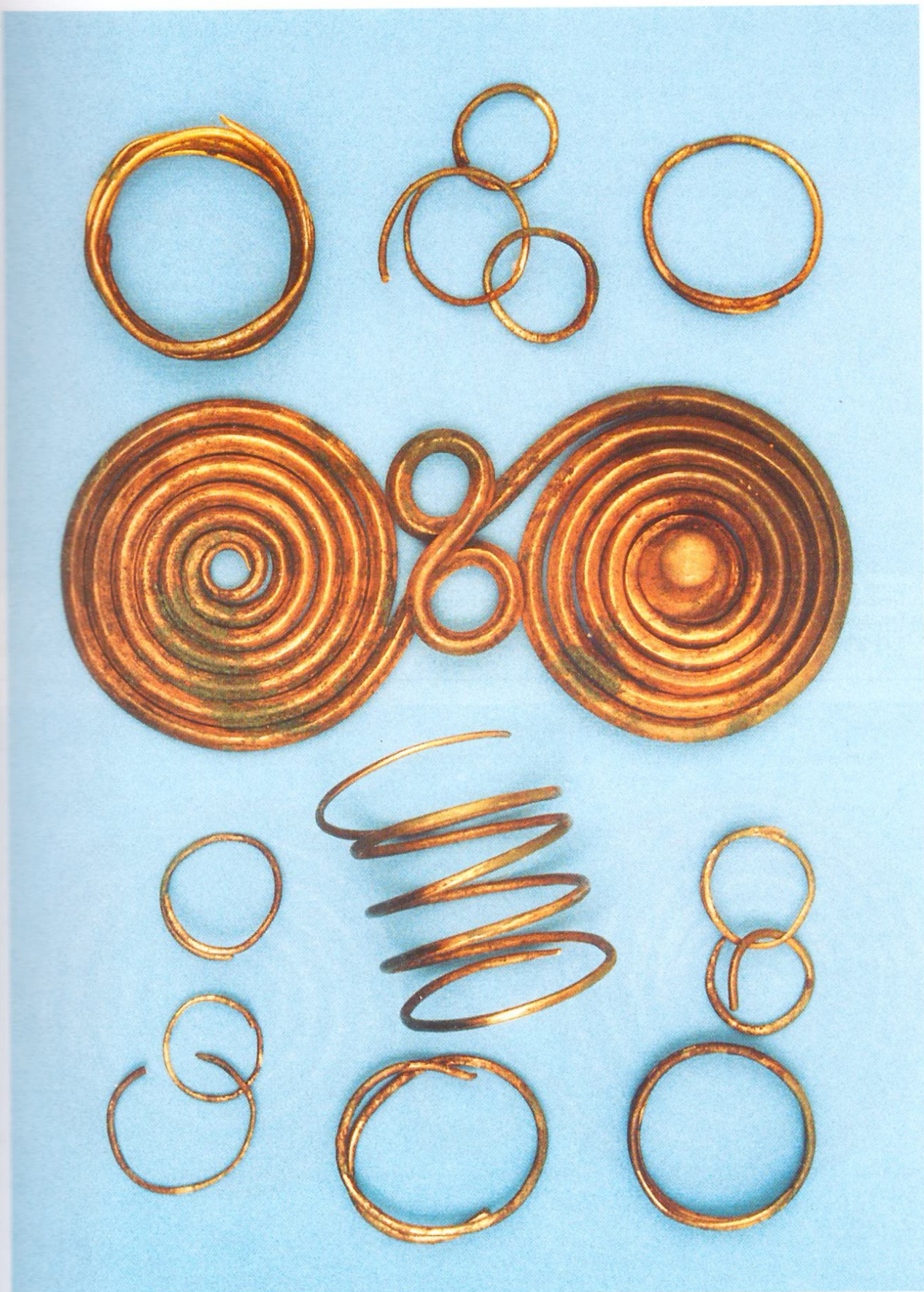
Ежи Кусьнеж

Бронзовый клад из Дэшковиц II, гм. Сулув, воев. Замосьць

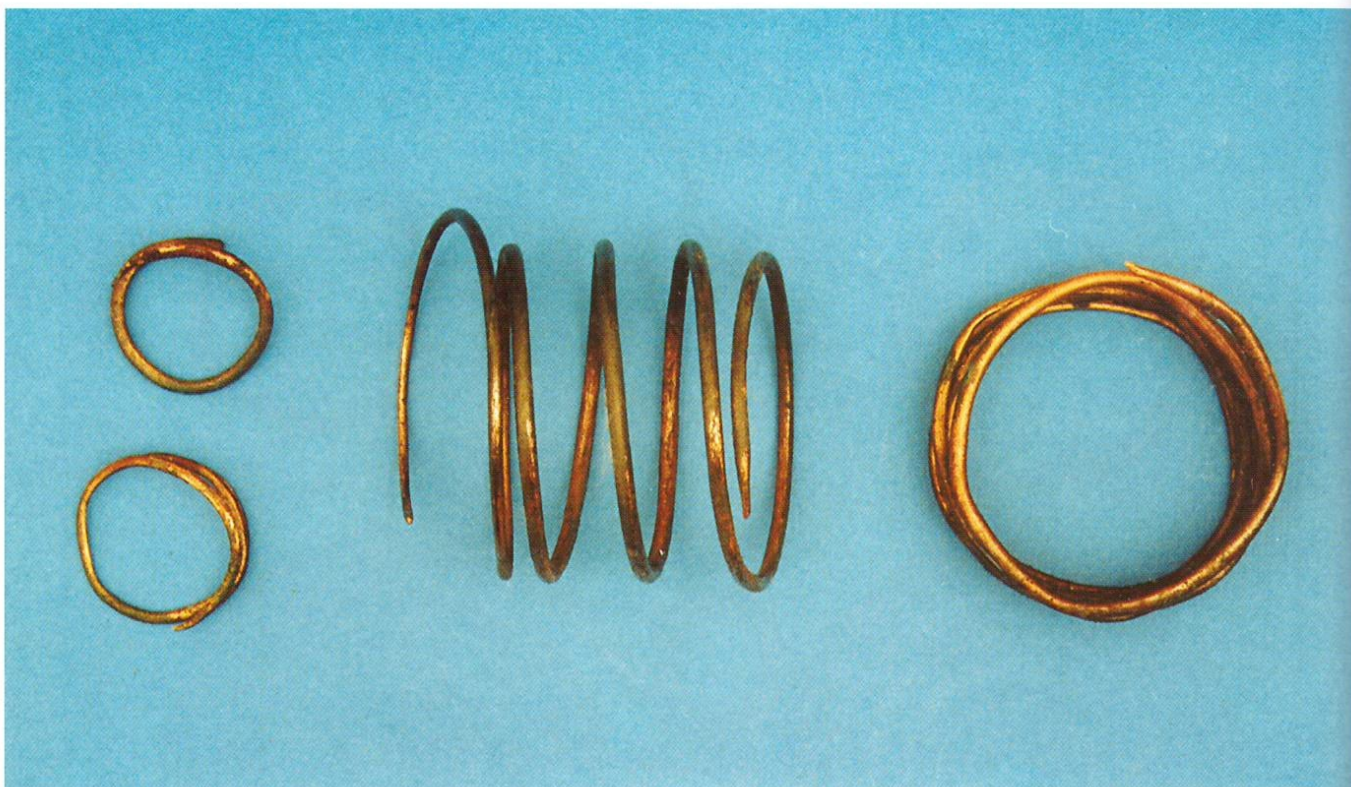
Резюме

В июле 1996 года во время земляных работ, связанных со строительством водопровода в деревне Дэшковице II, гмина Сулув, воев. Замосьць, был открыт клад бронзовых изделий. Находился он в су-
пинке на глубине 1,8 м. В его состав входили 14 предметов: 2 очковидные застёжки и 12 мотков и спиралей из проволоки. Одна застёжка пропала, остальная часть комплекса передана на хранение

в областной музей в Замостье (рис. 2). Общий вес уцелевших 13 находок составляет 369,19 г. В составе клада находились две очковидные застёжки типа Стжебелинко (рис. 2а), датируемые периодом Гальштатт Д. Застёжки из Дэшковиц пополняют список находок этого типа в Польше (рис. 1 В), составленный М. Гэдлем.

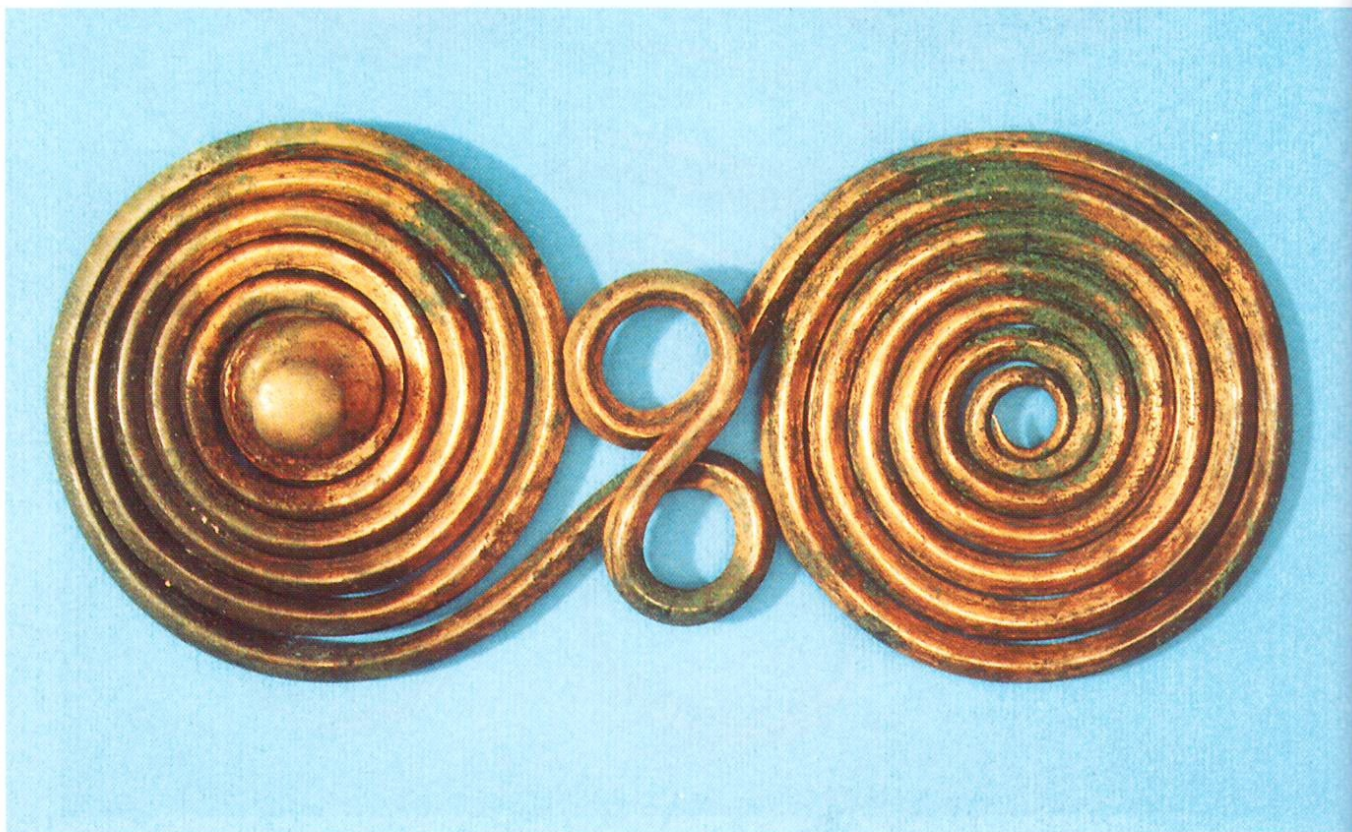
Fot. 1. Deszkowice II, gm. Sułów, woj. Zamość. Skarb wyrobów brązowych
 Fot. 1. Deszkowice, Gemeinde Sułów, Wojw. Zamość. Bronzenes Depotfund
 Фото 1. Дэшковице II, гм. Сулув, воев. Замосьць. Клад бронзовых изделий

Fot. 2 a. Deszkowice II, gm. Sulów, woj. Zamość Wybrane bransolety i skręty brązowe ze skarbu

Fot. 2 a. Deszkowice, Gemeinde Sulów, Wojw. Zamość. Aumringe und Drahtspiralen

Фото 2 а. Дэшковице II, гм. Сулув, воев. Замосьць. Отобранные браслеты и бронзовые мотки из клада

Fot. 2 b. Deszkowice II, gm. Sulów, woj. Zamość. Zapinka okularowata ze skarbu

Fot. 2 b. Deszkowice, Gemeinde Sulów, Wojw. Zamość. Fiebel vom Typ Strzebielinko

Фото 2 б. Дэшковице II, гм. Сулув, воев. Замосьць. Очковидная застежка из клада